

Libor Dušek: Lesk a bída důchodové reformy

Návrh důchodové reformy je jen malým a zdaleka ne definitivním krokem k odvrácení penzijní krize. Bohužel vedlejším produktem přijatého řešení bude i zbytečné zvýraznění některých nespravedlivých rysů stávajícího systému.

Dnes je nárok na penzi dán striktními hranicemi. Musíte se dožít určitého věku a "mít odpracován" určitý počet let. Kdo pracuje déle nebo odejde do penze ve vyšším věku, tomu se důchod zvýší, ale ne příliš výrazně. Na tomto principu reforma nic nemění, jen všechny hranice posouvá dále.

Namísto 25 let jich bude třeba odpracovat 35. Důchodový věk se postupně prodlouží oproti dnešnímu stavu o 3 roky pro muže a 5 - 6 let pro ženy. Stejně to bude i s možností odejít do takzvaného předčasného důchodu.

Existuje ještě jedna cesta, jak důchodu dosáhnout: stačí mít odpracováno 15 let, ale pak si na důchod musíte počkat až do 65. I tyto hranice reforma posouvá na 20 a 70 let.

Příliš tvrdě potrestání

Takto nastavené podmínky nedávají smysl. Srovnajme dva zaměstnance: jeden má odpracováno 35, druhý 34 roků. První bude moci čerpat standardní důchod od 65 let, zatímco druhý si na něj bude muset počkat do sedmdesátky.

Ještě hůře na tom bude ten, kdo "odpracuje" jen 19 let. Neuvidí ani korunu důchodu, i když zaplatí - bude-li vydělávat dnešní průměrnou mzdu - téměř půldruhého milionu na důchodovém pojištění.

Tak tvrdé penalizace za pouhý chybějící rok jsou přinejmenším nespravedlivé. A z ekonomického hlediska i neefektivní. Reforma přiměje lidi, pro které by dnes bylo optimální pracovat třeba 30 - 34 let, aby pracovali neefektivně dlouho. Jen aby vůbec dosáhli na skokově vyšší důchod. Naopak mnozí z těch, kteří by dnes pracovali třeba 25 - 26 let, se zřejmě rozhodnou pracovat ještě méně. Neboť jejich důchod bude tak jako tak nizoučký.

Změna kolonek neušetří

Popsaný problém je obsažen již v dnešním systému, ovšem navrhovaná reforma jej ještě zvýrazňuje. Dnes má průměrný důchodce odpracováno 40 let. Mohlo by se tedy zdát, že se jedná o marginální záležitost. Jenže současní senioři strávili většinu produktivního věku v komunistickém režimu, kdy doslova nemohli nepracovat. Dnes mají lidé mnohem rozmanitější pracovní kariéry. A díky tomu mnohem větší počet lidí nemusí dosáhnout povinné doby pojištění.

Například ženy, které se rozhodnou zůstat v domácnosti i po rodičovské dovolené. Nebo lidé, kteří stráví větší část kariéry v zahraničí, konkrétně v zemi, se kterou Česko nemá dohodu o uznávání nároků na důchod. Nebo také ti, kteří strávili dlouhé roky jako nezaměstnaní.

Rovněž vzroste počet lidí, kteří před dosažením důchodového věku již pracovat nechtějí, či se jim nedaří slušnou práci najít. Ti už dnes odcházejí do důchodu de facto, jen nejdříve využívají jiných sociálních dávek, než přejdou na oficiální penzi. Část výdajů se tak jen přesouvá do jiných kolonek.

Reforma má jasnou logiku: Penzijní systém směřuje do deficitu, neboť lidé čerpají důchody, aniž by dostatečně dlouho pracovali. Deficit snížíme tím, že je přimějeme, aby pracovali déle. Pokud možno všem naordinujeme alespoň 35 let práce. A potom jim dáme důchod, který, nebude sice závratný, ale řekněme slušný. Kdo nebude pracovat předpisových 35 let, má smůlu.

Trochu pokřivená logika

Toto direktivní řešení má ovšem svou alternativu. K ochotě pracovat déle by lidé měli být motivováni spíše pozitivně: za více práce vyšší důchod. Něco takového je však v současném systému přítomné jen slabě - důchod závisí jen velmi málo na tom, kolika penězi do systému zaměstnanec přispěl.

Takovou závislost lze nastavit i tak, aby byla fiskálně neutrální. Například pokud dva lidé vždy pobírali stejnou mzdu, odešli do důchodu ve stejném věku, ale první pracoval 30 a druhý 29 let, důchod druhého by měl být o 3,33 % nižší, neb na pojištění přispíval o 3,33 % méně let. Jenže podle dnešního vzorce je nižší jen zhruba o 1,2 %. Na druhém důchodci lidově řečeno stát prodělává. Řečeno přesněji, na jeho penzi doplácí jiní.

Kdyby byl vzorec pro výpočet penzí fiskálně neutrální, otázka, zda lidé budou chodit do penze v 62 či 65 letech po 25 či 35 letech práce, by pro státní rozpočet přestala být relevantní. Rozhodnutí, jak dlouho pracovat, by se přesunulo z politických bojů tam, kam opravdu patří - k lidem samotným.

Namísto striktních hranic, které de facto určují, jak dlouho a do jakého věku máme pracovat, by bylo lepší nabídnou větší flexibilitu. Ať si každý pracuje jak dlouho chce, ale s plným vědomím, že ušetřený rok se v plné výši vrátí v nižší penzi. V konkrétních číslech to například znamená, že při odchodu do důchodu o rok dříve by penze měla být zhruba o 6 - 7 % nižší (což je mimochodem o něco více, než kolik představuje současná penalizace).

Výhoda pozdního sběru

Fiskálně neutrální systém by vyžadoval skutečnou reformu principů penzijního systému, ne jen úpravu několika parametrů. Nicméně i v rámci stávajícího vzorce lze odstranit ty největší neefektivnosti a nespravedlnosti. Penalizace za předčasný odchod do důchodu lze zvýšit (s tím ostatně reforma počítá, ale jen pro ty, kteří odejdou předčasně o 2 až 3 roky). Pak by paradoxně nebyl problém umožnit předčasný odchod do důchodu ještě dříve než dnes. Pokud si vláda myslí, že lidé by měli pracovat 35 let, nemusí hned odstříhnout od penze ty, kteří mají odpracováno jen o rok méně. Může jim prostě dávat penzi nižší.

Řada vyspělých zemí v posledních dvaceti letech provedla penzijní reformy s cílem podnítit lidi, aby pracovali déle. Vládní reforma jde stejným směrem, ale mohla být provedena efektivněji. A díky tomu z pohledu voličů i méně bolestně.

A když už mluvíme o voličích - posunutím důchodového věku se automaticky o pár procent zvýší důchody. Být politikem, neopomenul bych tuto příjemnější stránku reformy zmínit.

Autor přednáší na CERGE-EI, společném pracovišti Akademie věd a UK